

З. М. Богусловскаја и Е.О. Смирнова, "Просвјешћение", Москва, 1991. год.

РАЗВОЈНЕ ИГРЕ
ЗА ДЈЕЦУ МЛАЂЕГ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА
(приказ књиге)

У В О Д

Ова књига настала је на основу вишегодишњих психолошко-педагошких истраживања. У њу су ушле развојне игре за дјецу од 3-4 год. Предложене игре су ефективно средство васпитања и обучавања дјеце.

Систем развојних игара заснива се на следећим принципима:

- **усклађивање активности дјетета са елементима игре и учења и постепени прелазак од игара-забава преко игара-задатака ка наставно-сазнајној активности**
- **постепено усложњавање задатака обучавања и услова игре,**
- **повећање умних активности дјетета у рјешењу предложених задатака,**
- **природна веза и узајамна зависност између спољне и унутрашње(умне) активности дјетета и постепени прелазак ка интензивнијем умном раду.**
- **јединство обучавајућих (наставних, образовних) и васпитних утицаја**

Као резултат реализације ових принципа стварају се услови који помажу стварању поменутих облика својих вриједности и самоконтроле дјетета, што има огроман значај и за његову школску дјелатност (садашњу и будућу) и за квалитетан живот у колективу вршњака.

Игре представљене у зборнику су провјерене дугогодишњом праксом. Оне одушевљавају малишане, чине њихов живот богатијим и разноврснијим. Учествовање у таквим играма олакшава дјечи учење на настави у вртићу и припрема их за умни рад неопходан за систематско учење у школи. У књизи се не даје једноставно садржај игара, него се отвара њихов васпитни значај. Описивању сваке игре претходи кратка психолошка анализа те дјелатности, што ће дозволити васпитачу да дубље схвати и разумије (открије) психолошку суштину својих утицаја на дијете. Осим тога, у књизи су дати конкретни начини провођења сваке игре: показано је како заинтересовати дијете, од чега полазити у игри и како је мијењати убудуће. То ће помоћи васпитачу да правилно изврши своју улогу у игри. У исто вријеме описани начини нису једини и остављају могућност за лично стваралаштво васпитача.

И Г Р А - ОБУЧАВАЊЕ - Р А З В О Ј

Познато је да у млађем предшколском узрасту усвајање нових знања у игри настаје много успјешније него на настави. Образовни (обучавајући) задатак постављен у форми као игра, за игру има предност што у ситуацији игре дјетету је схватљива неопходност стицања нових знања и начина дјеловања (поступка). Дијете занесено примамљивим планом (замисли) као да не примјећује то, да он учи, иако при томе он непрестано наилази на потешкоће које захтијевају преуређивање његових представа (предоцби) и сазнајне дјелатности. Ако на настави дијете извршава задатак одраслог, то у игри он рјешава свој сопствени задатак.

У савременој предшколској педагогији васпитни и образовни значај игре у принципу се признаје. У свакидашњој педагошкој пракси дјечијег вртића за игру не остаје времена. Она се користи по правилу само за утврђивање знања, добијених, (стечених) у настави. Таква вјештачка подјела учења (обучавања) на усвајање новог и утврђивање усвојеног противрјечи психолошким особеностима сазнајног процеса у млађем предшколском узрасту.

Знања која се дају у готовој форми и која нису повезана са животним интересовањима предшколског дјетета, лоше се усвајају и не развијају га. У игри управо дијете само тежи да научи оно, што још не зна. Међитим, огромне могућности развојних игара (дидактичких игара са правилима) по правилу се не користе. Репертоар таквих игара је веома оскудан (сиромашан) и обухвата уски круг задатака (углавном су то сензорне игре). **Посебно је мало заједничких игара у којима учествује цијела група.** Практично, **нема игара које су усмјерене на развој јачања воље, морално-вољних особина личности и на формирање хуманих односа међу дјецом.** Осим тога, на настави развојна игра замјењује се поступцима за игру, гдје преовладава активност одраслог или једноставним вјежбама.

Коришћење дидактичких играчака или приручника, такође се често називају игром-треба дјетету дати у руке пирамиду или матрјошку и сматра се да је то игра. Али то није тако. Развојна игра није сваки рад са дидактичким материјалом и није поступак (начин) игре на обавезној настави. То је специфична, квалитетна и прилично садржајна за дјечију дјелатност. Она има своје покретачке мотиве и своје начине дјеловања (утицаја).

Развојне игре које смо обрадили карактеришу се тим, што оне садрже готову замисао за игру, која се предлаже дјетету, материјал и правила игре (контакти предметних, конкретних дјеловања). Све то одређује циљ игре, због чега је ова игра створена, настала, на што је усмјерена. Циљ игре увијек има два аспекта:

- **сазнајни** тј. оно чему ми треба да научимо дијете, које му начине дјеловања с предностима желимо пренијети.

- **васпитни** тј. оне начине сарадње, форме, контакта и односа према другим људима које треба усадити дјеци.

У оба случаја **циљ треба да се формулише не као пренос конкретних знања, умијећа и навика, него као развој одређених психичких процеса** или способности дјетета. **Идеја (замисао) за игру представља ону ситуацију за игру у коју се уводи дијете и коју он усваја као своју.**

То се постиже ако се грађење идеје игре ослања на конкретне потребе и склоности дјече, а такође и особености њиховог искуства. Нпр, за млађу предшколску дјецу карактеристична је **изузетна заинтересованост** за конкретни свијет (предметни свијет). Привлачност појединих ствари чини смисао њихове дјелатности. **Значи, идеја игре може се заснивати на раду са предметима или на тежњи да добије предмет у сопствене руке.**

У свим случајевима замисао игре реализује се у дејствима игре, које се предлажу дјетету да би се игра одржала. У неким играма треба нешто наћи, у неким извршити одређене покрете, у неким размјењивати предмете и сл.

Дејства игре увијек укључују образовни задатак тј. оно што је за свако дијете најважнији услов личног успјеха у игри у његовој емоционалној вези са осталим учесницима. Рјешење образовног задатака захтијева од дјетета активне умне и одлучне напоре, а оно и даје највеће задовољство. **Садржај образовног (обучавајућег) задатака** може бити најразноврснији, не побјећи (отрчати прије времена, именовати облик предмета, успјети наћи потребну слику за одређено вријеме, запамтити неколико предмета).

Материјал за игру такође подстиче дијете на игру, има важан утицај, значај за обучавање и развој малишана и наравно за остварење идеје (замисли) игре. И најзад, важна особеност игре су **правила игре**. Правила игре доводе до сазнања дјетета, његове замисли, дејства игре и обучавајућег, образовног задатка.

Постоје двије врсте правила игре: **правила дејства и правила контакта** (општења, дружења). Као примјери правила дејства могу бити сљедећа: сјетити се и именовати само ону играчку коју још нико није именовано. (игра "Шта да ти извадим друшкане?"); не именовати предмет, који је приказан на слици, а само задати загонетку о њему. Као примјери правила **kontakta** (општења) могу бити сљедећи: не шапутати

(сугерисати и не сметати другима да одгонетају, погађају), дејствовати по реду или на прозивку васпитача, играти се сложено, слушају један другог, изабирати ону дјецу ко још није био у кругу, и томе сл. Извршавање свих ових правила захтијева од дјетета одређени напор, ограничава његову спонтану активност. Но управо то и чини игру занимљивом, интересантном и корисном за развој дјетета.

Да би игра одушевила дјецу и лично "додирнула" сваког од њих, одрасли треба да буде њен непосредни учесник. Својим дјеловањима, емоционалним контактом с дјецом одрасли их увлачи у заједничку активност, чини је важном и значајним за њих. Он постаје као центар привлачења у игри. То је веома важно нарочито у првим етапама упознавања с новом игром, посебно за млађи предшколски узраст. У исто вријеме одрасли организује игру и усмјерава је, он помаже дјецу да превазиђу потешкоће, одобрава њихове добре поступке и постизања, стимулише (бодри храбри) поштивање правила и примјеђује (запажа, биљежи) погрешке поједине дјече. Спој одраслим двију разних улога – учесника и организатора, је важна карактеристика, особеност развојне игре.

Захваљујући томе, да је игра активна и осмишљена активност за дијете, у коју се оно радо и добровољно укључује, ново искуство, које стиче у њој, постаје његова лична својина, јер њу може слободно примјењивати и у другим условима (зато неопходност у утврђивању нових знања отпада). Преношење усвојеног искуства у н^{ову} с^{итуацију} у његов^{им} сопственим играма је важан показатељ развоја стваралачке иницијативе дјетета. Осим тога, многе игре уче дјецу да поступају паметно, да мисле, што ослобађа машту дјече, развоја њихове стваралачке могућности и способности. Развојна игра је прилично **ефектно средство формирања** таквих особина, као што је: **организованост, самоконтрола итд.** Њена обавеза је да сва правила регулишу понашање дјече, ограничава њихову импулсивност, правила понашања, која декламује васпитач, ван игре, обично их дјеца слабо усвајају и често их нарушавају. Тако правила игре постају услов занимљиве заједничке дјелатности, потпуно и природно улазе у живот дјече.

Велики значај при томе има заједнички карактер игре у којој васпитач и колектив вршњака подстичу дијете на поштивање правила, тј. **свјесно руковођење својим дјеловањима, дејствима.** Оцјењујући заједно са одраслима дјеловања вршњака, запажајући њихове грешке, дијете **боље усваја** правила игре, а затим **схвата** и своје властите погрешке. Постепено се појављују предпоставке за формирање разумног понашања и самоконтроле, што је и **практично усвајање моралних норми.** Правила игре **постају норма понашања** у групи, доприноси новом социјалном искуству, извршавајући их, дјеца стичу одобрење одраслог, признање и поштовање вршњака.

На тај начин, у предшколском узрасту **развојне игре садрже разноврсне услове за формирање највреднијих особина личности.** Међутим, да би њихов развој заиста био, неопходно је поштовати одређену досљедност у избору игара.

У пракси предшколског васпитања **избор игара често није добро промишљен** и чак случајан. Међутим, **избор игара** за педагога је озбиљна и одговорна ствар. Игра треба да **даје дјетету могућност да примјењује у пракси** оно што је **њему познато и подстиче га на усвајање новог.** Осим тога, при избору игре не треба се ограничавати само на предметни садржај (доступност знања и умијећа) треба још и претходна анализа карактера игре. Дотична књига ће помоћи **васпитачу** да ријеши овај сложен задатак, пошто су предложене игре поредане у одређеном систему с обзиром на све ове захтјеве).

Опис сваке игре у књизи, зборнику, излаже се према сљедећој шеми:

1. **Особености (специфичности) игре и њен васпитни значај**
2. **Материјал за игру**
3. **Опис игре и начин њеног провођења**
4. **Правила игре**
5. **Савјети васпитачу**

Трудили смо се да пратимо унутрашњу везу сваке игре са претходном и слједећом, да покажемо на какво већ стечено искуство се ослања дијете у свакој игри и који нови корак чини у свом развоју. Игре су систематизоване на одјељке према образовним задацима. У сваком одјељку оне су представљене повезано(доследно), диктирано према законима развоја дјетета. Избор самих одјељака није случајан. Ми смо узимали у обзир васпитни значај сваке групе задатака као важан услов постизања педагошког циља.

Први одлучујући услов нормалног психичког развоја дјетета и основа његовог благостања у дјечијем вртићу су његови добронамјерни и отворени односи са вршњацима и васпитачем, **способност за сарадњу**, заједничку дјелатност. Иако се тип односа према људима, према 3-годишњацима формира у овом узрасту, још је могућа његова корекција. Зато у млађем предшколском узрасту при доласку дјетета у вртић веома је важно васпитавати код њега активно-и, позитивни, добронамјерни однос према одраслом. Трогодишње дијете осјећа потребу за контакт са вршњацима. **Увести малишана у дјечији колектив, научити га да контактира и дружи се је најважнији задатак васпитања.** Од тога како да се ускладе односи дјетета са васпитачем и осталом дјецом зависи и његово **расположење, добро самоосјећање, а такође и успјеси у сазнајном и личном развоју.** Зато у првом одјељку књиге су игре усмјерене на формирање добронамјерних односа међу дјецом у заједничком раду (дјелатности) и на зближавању дјеце и васпитача. У њему су представљене покретне игре-забаве и кола. **Користећи (по)кретање као средство**, контакт за игру и поредавши игре одређеним редом, добили смо оригиналне(својеврсне) етапе партнерства за игру. Осим тога, познато је, да кретање не само да развија дијете физички, но активира његову умну дјелатност. У првом одјељку, при описивању сваке игре, открива се, како се то дешава у пракси.

Игре другог одјељка усмјерене су на **развој хуманих, моралних односа међу дјецом и јачање воље, карактера личности, која се изражавају у поступцима и радњама: помоћи другом, избавити из несреће, причинити пријатно и остало. Међутим, извршавање ових радњи и поступака захтијева напоре воље, умијећа да превазиђу препреке, да владају собом.** Игре које имају компликована правила, захтијевају од дјетета све веће схватање (разумијевање), одлучност, организованост што је и претпоставка његовог учешћа у слједећим играма, које су усмјерене на сазнајни и умни развој. На тај начин игре I и II одјељка стварају неопходну емоционално-моралну и за јачање воље позадину (основу) за остале игре. Значајан дио игара III – VI одјељка посвећена је актуелном за предшколски узраст сензорном васпитању. Нарочито је важно такво васпитање у млађем предшколском узрасту, када дијете још не издваја и не схвата карактеристичне квалитете околних предмета. Предложене игре стварају услове за развој одређеног опажања спољних ознака предмета. Играјући се, дијете се учи различитим начинима визуелног, аудио (слушног) и сазнајног истраживања који помажу да разликује и издваја особине предмета, да их упоређује према тим особинама и да означава одговарајућом ријечи. Тако настају **сензорни еталони**(полазни узорци), тј. опште прихваћене представе о спољним особинама предмета. Развој сензорике је чулна основа за све способности дјетета (спознајне, естетске, стваралачке и остале), за квалитетан, сазнајни опажај околне стварности.

Последња три одјељка књиге посвећена су играма, које развијају основне **спознајне процесе- пажњу, мишљење, памћење и говор.**

Обично у пракси предшколског васпитања **такве игре су представљене слабо.** Међутим оне откривају (дају) широке могућности развоја сазнајних процеса, пошто у играма дијете не просто да извршава захтјеве одраслог, како то произилази на настави, али активно дјелује. У играма се отавара неопходна веза **између практичног и умног дјеловања, која води ка развоју дјетета.** Наравно, свака игра, наведена у књизи, **помаже развоју пажње, памћења, мишљења (говора).**

Нпр. издвајајући и упоређујући значајне особине предмета у сензорним играма, дијете врши прилично сложене и мисаоне операције. Пред њега се ставља одређена умна задаћа (да буде пажљив, да запамти нешто, да искаже своју мисао ријечима и сл.) и предлажу се рационални начини (поступци) њеног рјешења. Ови поступци засновани су на утврђивању везе међу разним спознајним процесима, која обезбјеђује њихову ефектност. Нпр. да би боље запамтио неколико предмета, треба утврдити међу њима смисаону везу.

Спознајна дјеловања, усмјерена на рјешење образовног задатка, предлажу се с обзиром на могућности дјете од 3-4 године, као и да их не замарају. У играма (пажње) уз пажњу, дијете извршава таква дејства, која формирају потпуну усмереност (концентрацију) и постојаност пажње на задатак, "бити пажљив" постаје за дијете разумљив и актуелан.

У играма које развијају памћење, млађа предшколска дјеца уче да утврђују везу међу предметима (памтити да би се потом сјетио, присјетио). Та веза се успоставља правилима игре, дејствима игре. Нпр.: Да би се присјетио, гдје живи, лица игре, дијете треба да запамти ознаке на једнаким кућицама.

У играма за развој мишљења специјално створена ситуација и предложена дејства (радња) помажу дјетету да учи, да преноси своју мисао кретањем и повезаним говором.

Рационални поступци спознајне дјелатности, које одрасли показује дјетету, повећавају њену ефектност не само у игри него и на настави.

Игре су распоређене у сваком одјељку према увећању сложености образовног задатка и правила, усложњавају се ситуације игре и постепено се приближавају образовним.

У свакој игри постоје два принципа: **један носи забаву (разоноду), други захтијева озбиљност, мобилизацију напора.** Однос ових двају принципа (преовлађивање забаве или озбиљности) одређује **карактер ситуације игре** или врсту игре. Ми смо обрадили четири врсте развојних игара: **игре забаве, игре улога, игре задатка (задатака) и игре такмичења.**

Најизраженији забавни принцип изражен је у играма-забавама. Млађе предшколско дијете увијек тежи нечему необичном веселом. **Позитивне емоције поуздано штите малишане** од умних оптерећења, па **то што забавља, никада не замара.** Радосна преживљавања доносе дјетету игре-забаве и поучност у којима уопште нема сувог дидактизма. Образовни задатак такве игре обично одушевљавају дијете и не захтијевају посебне напоре. Нпр. малишану се предлаже да плеше са лутком, а затим да изабере, коме да је преда или заједно са свима кружи у колу или да трчи и скаче уз ритмовани текст. **Дејства игре** увијек су повезана с кретањем и не оптерећавају дјетету да сједи на једном мјесту.

У првом одјељку књиге **игре – забаве чине већину. Сљедећи одјељци, по правилу почињу од таквих игара.**

Друга врста игара у којима такође преовладава принцип забаве, су **игре са улогом.** Психолошка истраживања су показала, да дијете, дејствујући у складу са улогом, потпуније користи своје могућности и много лакше (излазе на крај) успијева да изврши задатак. Дејствујући у име врапчића, смјелих мишића или сложних гусака, дјеца уче неосјетно за себе. Осим тога, игре са улогом активирају **и развијају машту дјете,** припремају за стваралачку и самосталну игру, што је посебно важно у млађем предшколском узрасту, када се игра са садржајем и улогом тек формира. Машта овдје постаје ослонац за рјешавање постављеног задатка.

У играма-забавама и играма са улогом **образовни задатак** је услов реализације замисли игре. У сљедећој врсти игре- игара са задацима он чини саму суштину игре, њен смисао. Замисао игре овдје се ослања на интересовање дјетета за умну дјелатност. Рјешење предложеног задатка постаје услов контакта дјете са средством, помоћу којег је могуће освојити признање и поштовање вршњака.

Игре задатка(така) смјештене су у посљедњим одјељцима књиге, које су посвећене развоју опажања и других спознајних процеса.

Ситуационе игре овдје су разноврсне: ту су и различити задаци (поруке, налози) нпр. наћи предмет са заданим својствима за представљање) и дјечији мото (у боји, геометријско обликовање, загонетање и одгонетање загонетки итд). Игре задатака захтијевају од дјетета концентрисане активне умне дјелатности, умијећа, мобилизирати се, сконцентрисати се да би нашао тачно рјешење.

Четврта врста игара то су **такмичења**. Покретачки мотив овдје је упоређивање себе са другима. Међутим, како показују психолошко-педагошка истраживања, овај мотив још је **недовољно развијен** код дјеце од 4-5 година. Зато је у зборнику таквих игара мало. **Игре такмичења могу показати негативан утицај на онога ко не вјерује у себе, плашљивог и пасивног дјетета. Зато игре које предлагемо ("Пусто мјесто", "Ко ће прије доћи до заставице?", "Прстић")** садрже само елементе такмичења, која не траумирају малишана. Елементи такмичења се користе у многим играма. Оне припремају дјецу за правилну процјену својих могућности и достигнућа.

З А К Љ У Ч А К

Набројане врсте игара не само да се ослањају на интересовање млађе предшколске дјеце, него их(га) и развијају. Веселе игре-забаве смјењују се играма улога које са своје стране, уводе дијете учешћем у играма задатака, што и јесте припрема за будућу образовну дјелатност. Али развојна игра постаје само у том случају, ако је интересантна дјечи. Интересантном је може учинити само **васпитач**. Прије свега педагог треба да изабере игру за своју групу с обзиром на ниво развоја већине дјеце. У сваком одјељку књиге предложена је пожељна досљедност игара, које развијају ове или оне способности и особине Пошто прва два одјељка представљају психолошки увод и припрему дјеце за сложеније игре, **ми савјетујемо** да се почне управо од њих. Међутим, то не значи, да дјецу треба упознати са свим играма које су у одјељку, прије него се приступи новим. Поигравши се с малишанима са двије-три игре, може се прећи на почетне игре других одјељака, нарочито на сензорске. За успјешан умни развој дјеце и њиховој припреми за образовање корисно је паралелно упознати васпитаника са првим играма седмог одјељка (дијела).

Пошто је већина развојних игара временски кратко и једноставно по организацији, њих је могуће са успјехом проводити, не само на настави, него и у слободно вријеме, у шетњи, поподне и сл. Али ако је игра потпуно непозната дјечи и захтијева од њих прилично умно напрезање, њу треба обавезно проводити ујутро, у часовима који су одређени за наставу. У то вријеме дјеца продуктивније раде и боље усвајају ново.

Главни методолошки принцип у коришћењу игара- њихово више пута "понављање", је неопходан услов развојног ефекта. **Васпитаници различито и у различитом темпу прихватају и усвајају ново. Систематично учествујући у овој или оној игри, дјеца почињу да схватају њен садржај, боље користе услове које ствара игра за усвајање и примјену новог искуства.**

При опису сваке игре дају се начини њеног извођења први пут и карактер њених "понављања" истог дана. **У савјетима васпитачу указује се, како да проводи ову игру поново и како узимајући у обзир потешкоће дјеце, остваривати индивидуални прилаз и не компликовати образовни задатак. Убудуће васпитач, педагог може широко да искористи своје педагошко искуство и да мијења начине извођења игре.**

Веома је важно не само правилно изабрати игру, него је и добро, коректно (с)провести. Претходно васпитач треба да припреми неопходни материјал за игру, пажљиво да прочита и осмисли препоруке, које су наведене у књизи, да схвати психолошке особине игре и њен васпитни значај. Треба претпоставити, замислити

цијели ток игре; како заинтересовати дјецу, како им објаснити правила и дејства, кога изабрати и дати им прве улоге, како спријечити могуће потешкоће, недоумице.

За вријеме игре сви њени учесници и они који извршавају одговорне улоге и они који прате рад (дејства) партнера, чекајући свој ред, треба да буду активни. То је неопходан услов развојног и васпитног успјеха игре.

Садржај ове врло примамљиве књиге може заинтересовати професоре физичког васпитања, студенте, и њихове професоре који пружају основна знања, методику рада и карактеристике рада са овим узрастом. Структура и садржај овог уџбеника своди се на неке важне наслове поучне за истинске прегаоце, васпитаче и сараднике у вртићима. Они могу да побољшају и обогате свој рад са дјецом разноврсним кретно-игровним активностима, а које су намјенски структуриране и сврстане према наведеним насловима важним за интегрални развој .

У В О Д

Игра-обучавање-развој на нивоу предшколских установа

- 1. Међусобно зближавајуће игре дјече и васпитача**
- 2. Игре оспособљавања и развоја морално-вољних квалитета личности дјетета**
- 3. Игре за оспособљавање и сталност доживљавања путем васпитања**
- 4. Игре усвајања и развијања боја**
- 5. Игре оспособљавања усвајања форме**
- 6. Игре усвајања и развоја величине**
- 7. Игре оспособљавања(формирања) пажње**
- 8. Игре оспособљавања рјечитости и развоја мишљења**
- 9. Игре оспособљавања и формирања памћења**
- 10. З а к љ у ч а к**

Избор и превод са руског језика
Др Душан Сп. Илић, стручни савјетник,
РПЗ Бања Лука,
Гордана Гаћеша, проф. руског језика
и Милева Илић, проф. физичког васпитања
Угоститељско-трговинско туристичка школа
Б а њ а Л у к а